

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Marta Vunš

Eesti venekeelsete noorte meediakogemused ja avalik eneseväljendus

Ukraina sõja kontekstis

Magistritöö erivariandi saatetekst

Juhendaja: Triin Vihalemm, PhD

Tartu 2024

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. ÜLEVAADE UURIMISTÖÖST	4
1.1 Teoreetilis-empiriilised lähtekohad ja metodoloogilised valikud.....	4
1.2 Eesmärk ja uurimisküsimused	9
1.3 Meetod ja valim	10
1.4 Põhitulemused ja ettepanekud	12
1.4.1 Rahvusvähemusse kuulumine ja usaldamatuse põhjused.....	12
1.4.2 Vanuselised erinevused venekeelse elanikkonna meediakasutuses.....	13
1.4.3 Venekeelsete noorte meediatarbimise harjumused ja meediahoiakud.....	14
1.4.4 Aktiivsete venekeelsete noorte osalemine meedias ja motivatsioon avalikuks eneseväljenduseks.....	16
1.4.6 Kokkuvõte ja ettepanekud	17
2. ENESEREFLEKSIOON	20
2.1 Teemavalik.....	20
2.2 Takistused	21
2.3 Edaspidiseks	22
SUMMARY	24
KASUTATUD KIRJANDUS	26
LISAD	28
Lisa 1. Nõusolekuvorm uurimuses osalejatele	28
Lisa 2. Lihtsustatud algne koodiskeem.....	30
Lisa 3. Intervjuukava eesti keeles.....	32
Lisa 4. Intervjuukava vene keeles.....	34

SISSEJUHATUS

Minu magistritöö erivariant on teadusartikkel, mille kirjutasime koos juhendaja Triin Vihalemmaga ja esitasime avaldamiseks teadusajakirja *MedieKultur*, mis kuulub ETIS-e klassifikatsioonis kategooriasse 1.2. Artikli pealkiri on „Self-reflection and media experiences of young Russian-speaking Estonians in the context of Ukraine war“ (Eesti venekeelsete noorte meediakogemused ja eneserefleksioon Ukraina sõja kontekstis). Artikkel on selle töö esitamise ajal retsenseerimisel ja selle vastuvõtmise korral ilmub see ajakirja *MedieKultur* erinumbris 2025. aastal.

Uurimistöö keskendub Eesti venekeelsetele noortele, kelle perekonnad on tulnud Eestisse Nõukogude okupatsiooni ajal. Uurisime venekeelsete noorte suhet ja kogemusi meediaga Ukraina sõja kontekstis.

Tuginedes varasematele teadustöödele, eeldasime, et venekeelsete noorte meediatarbimist, selles osalemist ja meediaga seotud hoiakuid mõjutavad järgmised nähtused: ideoloogilised, sh põlvkondadevahelised pinged Eesti venekeelse elanikkonna seas; Venemaa meedia tarbimise ja vene keele julgeolekustamine (ingl *securitization*) geopoliitiliste konfliktide eskaleerumise ajal; Eesti venekeelsete meediaväljaannete nõrk side noore põlvkonnaga.

Teadusartikkel käsitleb sõja mõju venekeelsete noorte meediakasutuse ja meediasse suhtumise kujunemisel, sest selline oli ajakirja erinumbriga teemapüstitus, mis keskendub vähemustele kriiside kontekstis (sh Venemaa algatatud sõda Ukrainas).

Alljärgnev on teadusartikli saatetekst. Esimeses osas analüüsin uurimistöö käigus tehtud teoreetilisi, metodoloogilisi ja empiirilisi valikuid ning teen ülevaate materjalist, mis jäi artiklist välja. Artiklisse ei mahtunud suur osa minu kogutud ja analüüsitud empiirilist materjali; artiklis kasutatud uurimisküsimusi tuli sobitada ajakirja eelistuste ja erinumbriga nõuetega, kuigi algselt lähenesin laiemalt ja lõimumise kontekstist tuleneva avatuma raamistusega. Samuti ei mahtunud artiklisse osa taustamaterjalist – ruumipuudusel tuli välja jätta suur osa Lõimumismonitooringu lõimumisklastrite kirjeldusest (Lauristin, 2024) ja varasemad uurimused venekeelsete noorte meediatarbimise kohta. Esimese osa lõpus teen ülevaate põhitulemustest ja järeldustest.

Teises osas kirjutan enda uurimistaustast ja -kogemusest ning huvist uurida lõimumist läbi meediakasutuse, samuti uurimissihi seadmisest ja sobitamisest ajakirja nõuetega. Teise osa lõpus kirjeldan, milliste väljakutsete ja takistustega pörkusin ning kuidas neid lahendasin.

1. ÜLEVAADE UURIMISTÖÖST

Uurimistöõ planeerimise ajaks olid teada, kuid polnud veel avaldatud Eesti ühiskonna Lõimumismonitooringu (2024) tulemused ja oli tehtud esmane analüüs. Need olid aluseks uurimisküsimuste püstitamisel, andmete kogumisel ja analüüsi kavandamisel. Selles peatükis kirjeldan teoreetilisi ja metodoloogilisi valikuid, uurimisprobleemile lähenemist, põhitulemusi ja neist tulenevaid soovitusi.

1.1 Teoreetilis-empüirilised lähtekohad ja metodoloogilised valikud

Lõimumisprotsess on pikemas perspektiivis läinud edukalt ja saavutanud viimase 15 aastaga märkimisväärseid tulemusi, mis sisuliselt tähendab, et muu emakeelega, sh vene emakeelega elanikkond on järjest rohkem sulandumas Eesti ühiskonda (Lõimumismonitooring, 2024: 8). Aktiivse eesti keele oskusega elanike arv on varasemate uuringutega võrreldes kasvanud ja keelt üldse mitte valdavate inimeste osakaal on vähenenud; oluliselt on kasvanud Eesti kodakondsusega inimeste arv ja järjest vähem on määratlemata kodakondsusega inimesi; valdav osa muust rahvusest inimesi tunneb positiivset seost Eestiga ja omab Eesti identiteeti; demokraatlik mitmekesisus muust rahvusest elanikkonna poliitilises enesemäärangus on tugevnenud ja muutunud eestlastega sarnasemaks (Lõimumismonitooring, 2024: 8).

Samal ajal on jätkuvalt probleemiks muust rahvusest elanikkonna madalam majandusliku ja sotsiaalse heaolu tase, mis pidurdab lõimumisprotsesse. Ukraina sõja tõttu on süvenenud usaldamatus eestlaste ja venekeelse elanikkonna vahel (Lõimumismonitooring, 2024: 8).

Lõimumismonitooring (2024) lähtub Eesti ühiskonna transformatsiooni mudelist (Masso jt, 2020), mis on loodud tuginedes Archeri (2013) morfogeneesi teooriale, mille järgi liigub ühiskonna areng ühest tsüklist teise. Ühiskondlikud sündmused ja olukorrad, praegusel juhul Ukrainas käimasolev sõda ja kaasnevad sotsiaalsed muutused, on Archeri (2013) mudeli järgi jäävad ja oma mõju poolest pöördumatud. Sellised suured sündmused kujundavad ühiskonnas sotsiaalsete agentsuste omavaheliste suhete kimbu, mis on oma ajahetkes igas ühiskonnas unikaalne ja mõjutab järgmisi arengutsükleid (Lõimumismonitooring, 2024: 158).

Giddensi (1984) järgi tähendab sotsiaalne agentsus inimeste võimet toimida ühiskonna struktuuris, vaadelda toimuvad protsesse, luua reegleid ja kasutada ressursse, kusjuures suur osa nendest tegevustest on sotsiaalselt omandatud ja muutunud n-ö automatiseerituks. Kõik see annab

indiviidile võimaluse teadlikult sotsiaalset reaalsust muuta ja mõjutada (Giddens, 1984). Sellest lähtuvalt on ka üks minu uurimistöö osa uurida Ukraina sõja mõju noorte sotsiaalse agentsuse rakendamisele meedia kaudu, mis väljendub nii meedia (mitte)tarbimises kui meedia kaudu sotsiaalsete suhete loomises ja eneseväljenduses. Noored, keda mina intervjuerisin, tegelevad aktiivselt sisuloomega meedias ja/või sotsiaalmeedias (vt „1.3 Meetod ja valim“), seega nende noorte agentsusel võib olla keskmisest suurem mõju järgmistele arengutsüklitele.

Bourdieu (1977) seletab sotsiaalsete praktikate kujunemist õpitud ja omandatud sotsiaalsete tavade ja reeglite kaudu, milles mängivad olulist rolli institutsionaalsed sekkumised. Selleks, et reegleid ja norme muuta, on vaja kasutada meedia ja professionaalide abi, et muutuks inimeste praktiline käitumine, pidades uusi tingimusi loomulikuks muutuseks (Vihalemm jt, 2015: 26-27). Seega vaatlen agentsust kui õpitud ja kujundatud sotsiaalseid praktikaid, mis annavad inimestele võimalusi ja oskusi mõjutada reaalsust.

Lähtusin samuti Couldry (2010) meediapraktikate kontseptsioonist (ingl *media-related practices*), mis ei vaatle meediat kui tekste, tootmist-tarbimist või kui institutsiooni, vaid hõlmab erinevaid meediaga otseselt või kaudselt seotud sotsiaalseid tegevusi. Keskendusin noorte tegevusele meediamaaistikul ja sellele, kas nende meelest kohalike meediaväljaannete tavad annavad noortele võimalusi või pigem takistavad nende agentsust. Couldry (2010) järgi on meediatarbimine ja sellega seotud sotsiaalsed tegevused osa inimeste rutiinsetest, igapäevastest ja tihti teadvustamata praktikatest, mis on sotsiaalselt omandatud ja õpitud.

Uurimistöö planeerimisel oli oluline lähtekoht Eesti venekeelse elanikkonna sisemine eristumine ja erinevad lõimumise viisid, mida on kirjeldatud varasemates uuringutes (nt Leppik, 2020) ning mis ilmnes ka Lõimumismonitooringu (2024) andmete analüüsil.

Lõimumismonitooringu tulemuste klasteranalüüs (Lauristin, 2024) tõi esile viis erinevat Eesti ühiskonnaga lõimumise tüüpi ehk lõimklastrit. Uuringut planeerides keskendusin kahele sotsiaalselt agentsemale klastrile, millest üht nimetasid uurijad positiivselt lõimunuks (A-klaster) ja teist lõimumise seisukohalt negatiivseks klastriks (D-klaster).

A-klastrisse kuulub 18% muust rahvusest elanikke – nad on aktiivsed, majanduslikult ja sotsiaalselt edukad ning täielikult sulandunud Eesti ühiskonda. Neil on keskmisest suurem usaldus riigi vastu, sotsiaalne enesekindlus ja avatus ühiskondlikele muutustele. Neil on tugev Eesti identiteet ja teistest suurem kaitsetahe. Sellesse klastrisse kuulub ka kõige rohkem ehk 27% muust rahvusest noori (vanuses 15-29) ja tegu on keskmiselt kõige noorema klastriga. Pea kolmandiku

jaoks on eesti keel põhiline suhtluskeel ning võrreldes teiste klastritega tarbivad A-klastrisse kuulujad rohkem eestikeelset meediat. (Lauristin, 2024)

B-klauster (23%) iseloomustab inimesi, kes tunnevad tugevat sidet oma kodukohaga ja on n-ö kohalikud patrioodid. Neil on tugev Eesti identiteet, nad usaldavad Eesti riiki ja toetavad Ukrainat. Võrreldes A-klastriga on nad ühiskondlikult ja majanduslikult vähem aktiivsed. (Lauristin, 2024)

C-klastrisse kuuluvad pigem nooremad ja majanduslikult aktiivsed inimesed (17%), kes lõimuvad pigem pragmaatilistest hoiakutest lähtuvalt. Nad osalevad kultuurielus ja on positiivsete hoiakutega Eesti riigi suhtes, kuid poliitilis-ühiskondlikult on nad ettevaatlikud ja rohkem n-ö varjus. (Lauristin, 2024)

D-klastrit ehk kõige väiksemat gruppi (15%) iseloomustab ühiskondlik ja sotsiaalne aktiivsus – nad võtavad avalikult sõna ja on vastupidiselt C-klastrile rohkem avalikult nähtaval. Võrreldes samuti aktiivse A-klastriga on D-klastrisse kuulujad nõrgalt lõimunud ja on palju kriitilisemad Eesti riigi suhtes. Erinevalt A-klastrisse kuulujatest ei usalda nad institutsioone ja ei toeta Ukraina abistamist. Neid iseloomustab keskmisest suurem tundlikkus diskrimineerimise suhtes. D-klastrisse kuulujad suhtlevad samas sarnaselt A-klastrisse kuulujatega palju eesti keeles ning nad tarbivad nii eesti- kui venekeelset meediat. Klastrit oluline tunnus on kõrge Eesti kodanike osakaal (60%) ja kõige suurem Eestis sündinute osakaal. (Lauristin, 2024)

E-klastrisse (28%) kuulub peaaegu täielikult lõimumata ja vastanduv osa muukeelsest elanikkonnast, kes on passiivsed, Eesti riigi suhtes negatiivse hoiakuga, Ukraina toetamisele täielikult vastu ja ei usalda institutsioone. Neil on võrreldes teiste klastritega kõige kehvem majanduslik ja sotsiaalne toimetulek. (Lauristin, 2024)

Minu uurimus keskendub kriitilisele, kuid ühiskondlikult aktiivsele D-klastrile, mis tuli 2024. aasta Lõimumismonitooringu analüüsis esile esmakordselt omaette klastrina, ning hästi lõimunud A-klastrile, mida on juba varem tudengitöodes kvalitatiivselt uuritud. D-klauster eristub teistest oma poliitilise ja kultuurilise aktiivsuse poolest, seega sotsiaalse agentsuse uurimisel oli oluline küsitleda ka neid noori, kes vaatamata oma eesti keele oskusele ja Eesti kodakondsusele (kõik minu uuritavad on Eesti kodanikud) ei ole hästi lõimunud ja tunnetavad teistest rohkem diskrimineerimist. Oluline oli teada saada, kuidas mõlemasse aktiivsesse klastrisse kuulujad tajuvad meediat ja osalevad selles ning mil määral erinevad või sarnanevad nende meediaga seotud hoiakud, mis omakorda võivad mõjutada nende ja ka teistesse klastrisse kuulujate tarbimist ning osalust või mitteosalust meedias. Näiteks kui aktiivne ja kriitiline noor avaldab arvamust eestikeelsele haridusele ülemineku korralduse kohta, siis see võib motiveerida sarnase või teise

arvamusega inimesi sel teemal kaasa rääkima, jagama hoopis enda mõtted meedias või sotsiaalmeedias jne.

Oma uurimistöös lähtusin sellest, et lõimklastrid ei määratle inimtüüpe ega sotsiaalseid kooslusi või gruppe (Lõimumismonitooring, 2024: 158), vaid on uuringu tarbeks koostatud analüütilised statistilised jaotused, mis aitavad uurida erineva sotsiaalse, majandusliku, kultuurilise ja poliitilise taustaga, aga ka kodakondsuse ja keeleoskusega inimeste lõimumise edukust. Lõimklastreid mõtestatakse kui „ühiskonna vähemuste lõimimisel kujunevaid toimejõudusid, otsuseid ja valikuid mõjutavaid praktikate kombinatsioone või motivatsioonikimpe, mida väljendavad ja teostavad teatavate hoiakute, kogemuste ja väärtustega inimesed, kes tegutsevad antud ühiskonnas ning konkreetses ajas ning ruumis“ (Lõimumismonitooring, 2024: 158).

Lõimumismonitooring (2024) käsitleb lõimklastreid agentsuse kaudu. Lõimklastrites peegeldub sotsiaalne agentsus „võib pakkuda suureneva koostöövõime ja muutusteks valmisoleku näol uut ressursi ühiskonna arenguks, kuid võib toimida ka arengut pidurdava negatiivse tagasiside allikana, aeglustades otsustusprotsesse ja võimendades konfliktsust“ (Lõimumismonitooring, 2024: 158). Erinevalt Giddensi (1984) neutraalsest käsitlusest, mille järgi on kõik inimesed rohkem või vähem agentsed, tähendab sotsiaalne agentsus Lõimumismonitooringus (2024) suurt agentsust. Minu töö lähtub eeldusest, et meedia on üks vahend oma sotsiaalse agentsuse rakendamiseks. Meedia on lõimumisprotsessides oluline, kuna selle kaudu saab suurendada üksteise kuulamist ja koostööd, arutada probleeme ja seada sihte muutusteks. Samas pakub meedia ka võimalust jääda oma sulgunud suhtlusringkonda ja mugavustsooni.

Võtsin eesmärgiks kirjeldada lähemalt kaht suurema sotsiaalse agentsusega klastrit: täielikult lõimunud A-klastrit ja nõrgalt lõimunud kriitilist D-klastrit. Uurisin, kuidas nende klastrite tunnustega venekeelsed noored kasutavad meediat. See on väärt uurimist, kuna meedia kaudu kujundavad nad otseselt või kaudselt ka teiste klastrite ja ka eestlaste ehk enamuse agentsust. Mina soovisin leida, millised on võimalused suurendada D-klastri osalust ühiskondlikus debatis.

Lõimumismonitooringu (2024: 31-32) järgi on A-klaster suure agentsusega ja D-klaster keskmise agentsusega. Ka B-klaster on suurema agentsusega, kuid see jäi valikust välja, sest see on oma sotsiaal-demograafiliselt profiililt tüüpiliselt vanemate inimeste klaster.

Mind huvitas aktiivsete A- ja D-klastri tunnustega noorte mediakasutus, suhtumine meediasse tarbijana ja võimalik eneseväljendus meedia vahendusel. See on oluline meedia- ja auditooriumiuuringute kontekstis kui ka lõimumisprotsesside analüüsimisel, eeldusel, et sotsiaalselt agentsed sihtrühmad mõjutavad ka teisi sihtrühmi, k.a eestlaste ettekujutusi

venekeelsete inimeste kohta. Seda eriti juhul, kui sotsiaalselt agentsed sihtrühmad võtavad meedia vahendusel avalikult sõna. Aktiivsed ja kriitilised D-klastrisse kuulujad on nõrgalt lõimunud, ei usalda institutsioone ja on väga kriitilised Eesti riigi suhtes. Arvestades, et suure agentsusega inimesed võtavad avalikult sõna ja nende sõnumid võivad potentsiaalselt võimendada konfliktsust, võib tekkida küsimus, kuidas nende agentsus võiks olla lõimumisprotsesside kontekstis kasulik. Mina lähtusin eeldusest, et sotsiaalne agentsus, sh meedia kaudu arvamuse väljendamine, on üks võimalus liikuda konfliktsuse juurest konstruktiivse arutelu suunas. Konfliktsus ja vastandumine võivad toimuda siis, kui meedias kõlavad vaid suurepäraselt lõimunud inimeste edulood või lõimumise spektri teises otsas olevate inimeste absoluutne soovimatus muutustega kaasa minna ja Eesti ühiskonna väärtusi omaks võtta. Nende kahe vahel on suur hulk inimesi, kelle lõimumise huvides on samuti meedias nähtav olla ning oma muredest ja edulugudest rääkida. See annab võimaluse kõigil teistel, sh eestlastel näha, et arvamused on erinevad, probleemid ja võimalikud lahendused samuti. Võimalik, et nõnda väheneks ühiskonnas ettekujutus venelastest kui ühest suurest nn vene kogukonnast.

Üksteise kuulamise ja mõistmise kaudu on potentsiaalselt võimalik suurendada koostöövõimet. Kui inimesed ei räägi oma probleemidest või kui neid ei võeta kuulda, jäävad nõrgemalt lõimunud kriitilised inimesed oma probleemidega, mis võivad olla hoopis arusaamatused ja vajada selgitusi, üksi. Laiemalt on teema oluline ka noorte avalikus arutelus osaluse ja demokraatlike arengute seisukohalt.

Hästi lõimunud ja aktiivset A-klastrit on Joonas Piir oma bakalaureusetöös (2023) juba kirjeldanud, kuid D-klastrisse kuulujad ehk nõrgalt lõimunud aktiivsed kriitilised noored on kvalitatiivselt uurimata. Seega keskendusin spetsiifiliselt D-klastritunnustega noortele, kes moodustavad sellest klastrist 17%. Selleks, et A- ja D-klastreid saaks omavahel võrrelda, ning pragmaatiliselt selleks, et uuringu valim oleks suurem, olen kasutanud oma töös ka Piiri (2023) intervjuusid A-klastritunnustega noortega.

Ukraina sõja kontekst on vähendanud usaldust Venemaa meedia vastu ja suurendanud usaldust Lääne meedia vastu (Avaliku arvamuse..., 2023) nooremate ja keskmises vanuses muust rahvusest inimeste seas, samas on vanem põlvkond säilitanud oma meediamenüüd ja usaldusmusterid (Lõimumismonitooring, 2024).

Samas pikema aja jooksul, eriti alates Venemaa sissetungist Krimmi 2014. aastal, on Venemaa meedia jälgimist ja Baltimaade venekeelse auditooriumi geopoliitilisi vaateid Eestis raamistatud kui ohtu rahvuslikule julgeolekule (Dougherty ja Kaljurand, 2015) ning enamasti analüüsitud

kaitseuringute vaatenurgast (nt Bērziņa, 2016). Kuigi poliitikakujundajate suhtumine Venemaa meedia tarbimisse kui julgeolekuohtu on olnud kohati õigustatud, siis Venemaa meedia piiramise laialdane rakendamine võib õõnestada ühiskonda hästi lõimunud venekeelse elanikkonna ühiskondlikku aktiivsust (Botterill jt, 2019; Redclift ja Rajina, 2019; Sotkasiira, 2017; Zontini ja Pero, 2020; jt). Sõda on mõjutanud ka avalikkuse suhtumist vene keelde ja kultuuri (Lõimumismonitooring, 2024; Mitaishvili-Rayyis, 2023; Pchelintseva, 2023).

Ukraina sõda mõjutab oluliselt terve meie ühiskonna käekäiku ja toimimist, sest see on tõenäoliselt lühikese aja jooksul konkreetses kohas toimuv traumaatiline sündmus, mis viib sügavate ja püsivate muutusteni (Johnstone ja McLeish, 2022). Suure enamuse Eesti elanike jaoks on sõda lõhkunud kogu turvalise maailma, milles me seni oleme elanud (Lõimumismonitooring, 2024: 123). Eriti puudutab see nooremat põlvkonda, kes seisab silmitsi purustatud kujuteldava tulevikuga. Vene rahvusvähemusse kuuluvad noored on veelgi haavatavamad võrreldes rahvusliku enamusega, sest Ukraina sõja kontekstis on agressor Venemaa, mis on tugevalt seotud nende rahvuse, keele ja kultuurilise taustaga.

Kokkuvõttes oli minu uurimistöö üldisem eesmärk (laiem artikli uurimisfookusest) selgitada, miks osa (D-klastri tunnustega) noori ei tunne end Eestis ühiskonnas sidustatuna vaatamata eesti keele oskusele ning millist rolli mängib selles meedia ja selle kaudu vahendatud võimalused ühiskonnas kaasa rääkida. Metodoloogiliselt kõrvutasin kahe suurema sotsiaalse agentsusega A- ja D-klastrite tunnustega noorte meediakasutust ja seotud hoiakuid ning meedias osalemist. Valisin just aktiivsemad A- ja D-klastrid, sest neil võiks olla oskusi ja motivatsiooni meediat aktiivselt kasutada ühiskondlikus elus kaasa rääkimiseks ja neisse kuulub arvestatav hulk venekeelseid noori.

1.2 Eesmärk ja uurimisküsimused

Püstitasin järgmised uurimisküsimused, millest lähtusin andmete kogumisel:

1. Kuidas tajuvad ja kasutavad Eesti venekeelsed aktiivsed noored meediat kui vahendit oma sotsiaalseks agentsuseks?

1.1 Millised on noorte meediaga seotud hoiakud?

1.2 Kuidas on Ukraina sõda ja sellega seotud ideoloogilised konfliktid perekondades ja ühiskonnas laiemalt, sh kuulumine venekeelsesse vähemusse, mõjutanud noorte suhet meediaga?

Teadusartikli raamides oli eesmärk teada saada, kuidas on Ukraina sõja kontekst, sellega süvenenud põlvkondadevahelised ideoloogilised konfliktid ja meedia julgeolekustamine mõjutanud Eesti venekeelsete noorte meediakasutust ja taju meediast kui võimalusest ühiskondlikuks agentsuseks. Artiklis on uurimisküsimused kitsendatud ja täpsustatud vastavalt erinumbri nõuetele ning lisatud on ajakirjanike sihtrühma küsimus, mida mina oma uuringus ei käsitlenud.

1.3 Meetod ja valim

Meie teadusartikli analüüs põhineb kolmel andmekogumil. Esiteks 2023. aasta suvel läbiviidud Lõimumismonitooring, milles küsitleti Eestis alaliselt elavaid 15-aastaseid ja vanemaid isikuid. 1564-st vastajast 477-l oli vene keel emakeel või peamine suhtluskeel. Mina kasutasin Lõimumismonitooringu raporti (2024) andmeid lõimklastrite ja monitooringu metodoloogilise eripära kirjeldamiseks, millest lähtusin ka enda uurimuses. Lisaks kasutasin monitooringu andmeid teiseseks analüüsiks, et kirjeldada venekeelsete noorte meediatarbimist.

Teine artiklis kasutatud andmekogum oli 11 poolstruktureeritud intervjuud kohalike venekeelsete meediaväljaannete toimetajate ja ajakirjanikega. Mina ei kogunud ega analüüsinud neid andmeid ja selle osa artiklist kirjutas juhendaja.

Kolmas andmekogum oli 10 poolstruktureeritud intervjuud venekeelsete noortega, kes töötavad erinevates väljaannetes, võtavad meedias sõna ja/või loovad sisu enda sotsiaalmeediakanalitesse. Neid intervjuusid analüüsisin mina.

Vastavalt Lõimumismonitooringu lõimumisklastrite kirjeldustele (Lauristin, 2024) olid viimastest viis hästi lõimunud A-klastritunnustega, ülejäänud viis kriitilise D-klastritunnustega. Mina viisin läbi individuaalsed poolstruktureeritud intervjuud viie noorega, kes sarnanesid oma põhitunnustelt ja hoiakutelt D-klastrit kirjeldusele. Ülejäänud viis intervjuud noortega, kes vastasid oma hoiakutelt jt klastritunnustelt A-klastrit kirjeldusele, viis läbi Joonas Piir (2023). Kasutasin oma analüüsis nii enda kui Piiri kogutud materjale. Valimi moodustamisel oli oluline mitte otsida lõimklastrit iseloomustuse järgi n-ö ideaalseid esindajaid, vaid leida võimalikult sarnased klastrit agentsustele.

Tuvastasin enda intervjuueeritavate sobivust uuringusse järgmiselt: 1) avalike sõnavõttude olemasolu meedias ja/või sotsiaalmeedias; 2) sõnavõttude sisu ja neist peegelduvad hoiakud; 3) isiklikud eelvestlused potentsiaalsete intervjuueeritavatega, et tuvastada nende vanus, elukohariik,

päritolu jms. Kuna küsitlesin aktiivseid noori, kes esinevad nii meedias kui sotsiaalmeedias, siis kõik vajalikud indikatsioonid nende agentsusest ja hoiakutest olid avalikult kättesaadavad.

Intervjuude läbiviimise hetkel olid minu uuritavad 18-31-aastased venekeelsed noored, kes avaldavad aktiivselt arvamust oma sotsiaalmeediakanalites ja mõned ka traditsioonilistes meediakanalites. Noored osalevad aktiivselt ühiskonnaelus ja peavad oluliseks noorte, sh venekeelsete noorte hääli ühiskondlikus debatis. Noortel on erinev haridustase: ühel on kõrgharidus, kolmel keskharidus ja üks on lõpetamas keskkooli. Intervjueeritavate seas oli kolm naist ja kaks meest. Kõik intervjueeritavad olid eesti keele oskusega, vene emakeelega ja Eesti kodakondsusega. Valimi moodustasin sihipärase valimi meetodil ehk otsisin populatsiooni kõige tüüpilisemaid esindajaid. Rõhutan, et viisin läbi intervjuud aktiivsete kriitiliste noortega, kes oma omaduste ja avalike sõnavõtude poolest on väga sarnased D-klastri teoreetilisele kirjeldusele, kuid kuna klastrid ei ole inimeste grupid, siis ei saa väita, et üks või teine intervjueeritav kindlapeale „kuulub“ D-klastrisse.

Edaspidi eristan intervjueeritavaid kui „D-klastri tunnustega“ ja „A-klastri tunnustega“ noori. Keelelise vahelduse mõttes olen järgnevalt kasutanud sünonüümidena ka „kriitilised noored“ (D-klastri) ja „hästi lõimunud noored“ (A-klastri).

Koostas intervjuukava (vt Lisa 3 ja Lisa 4) lähtuvalt uurimisküsimustest. Jaotasin intervjuukava alateemadeks, mis koosnesid põhiküsimusest ning abistavatest lisaküsimustest. Intervjuu põhiteemad olid isiklik meediakasutus ja meediahoiakud, sisuloome ja avalik eneseväljendus, tagasiside noorte avalikule sõnavõtule, sõja mõju avalikule sõnavõtule, tulevikuvaade ja enesetunne Eesti ühiskonnas.

Intervjuud toimusid 2023. aasta detsembris ja 2024. aasta jaanuaris Zoomi keskkonnas vene keeles. Otsustasin viia läbi kõik intervjuud veebi teel, sest enamus intervjueeritavaid ei asunud minuga samas linnas või isegi riigis, ning kitsas ajaraamis polnud mõistlik korraldada kohtumisi päriselus. Intervjuude kvaliteet sellest ei kannatanud.

Enne intervjuud tutvusid kõik uuritavad teadliku nõusoleku vormiga (vt Lisa 1), milles kirjeldasime koos juhendajaga uuringu eesmärgi, meetodeid ja andmete töötlemist. Lisaks tutvustas vorm intervjuude transkriptsioonide kasutamist ja säilitamist, uurijaid, uuringu rahastust ja uurimistulemuste levitamist. Uuritavad olid teavitatud nende õigusest igal ajal uuringus osalemisest keelduda.

Intervjuude transkriptsioone analüüsisin MAXQDA (versioon 24.2) tarkvara abil. Andmeanalüüsi meetodiks valisin kvalitatiivse sisuanalüüsi. Otsustasime juhendajaga rakendada temaatilist

horisontaalset analüüsi, kasutades deduktiivset ja semantilist lähenemist. Analüüsisin ja kategoriseerisin intervjueritavate vastused kirjandusülevaatest tuletatud teoreetiliste raamistike ja püstitatud uurimisküsimuste alusel. Kodeerimisprotsessis kombineerisin induktiivselt tuletatud koodid olemasolevast teaduskirjanduses eelnevalt kindlaksmääratud kategooriatega ja tagasin sobitavuse intervjuude sisuga. Minu lihtsustatud algse koodiskeemiga saab tutvuda Lisas 2.

Minu analüüsist jäi artiklisse vaid üks osa – peatükid „4.2. Media consumption practices among young Russian-speakers“ ja „4.3. Media participation practices among young Russian-speakers“. Sõnastasin koos juhendajaga artikli diskussiooni peatükis põhilised järeldused ja soovitused, kuidas parandada meediaväljannete sidet noore venekeelse auditooriumiga ja kaasata noori sisuliselt toimetuse töösse. Artiklis panustasin ka valimi ja meetodi peatükki, kus kirjeldasin enda ja Piiri läbiviidud intervjuudest moodustatud valimit.

1.4 Põhitulemused ja ettepanekud

Selles peatükis toon välja enda uurimistöö põhitulemused ja lisan teemaarendused, mis jäid teadusartiklist välja. Suur osa minu tulemustest põhineb intervjuudel 10 noorega ja seega ei ole need tulemused üldistatavad kogu populatsioonile. Lõpus toon välja tulemuste põhjal tehtud soovitused.

1.4.1 Rahvusvähemusse kuulumine ja usaldamatuse põhjused

Venekeelsete noorte jaoks on rahvusvähemusse kuulumine erineva tähendusega. Mõned noored väldivad samastumist ühtse „vene kogukonnaga“ või ei tunnista seda üldse. Venekeelsed inimesed on viimaste sõnul erinevad ja kõigi liigitamine ühtsesse „vene kogukonda“ on sildistamine, mis säilitab segregatsiooni ja takistab integratsiooni. Teised võtavad avalikult omaks „Eesti venelaste“ identiteedi ja väljendavad seejuures marginaliseerumise tunnet, tajudes end ühiskonnas ebavõrdsetena. Ebavõrdsuse tajumine oli tüüpiline D-klastri tunnustega noortele. Selle vaatenurga kohaselt jätkuvalt diskrimineeritakse venelasi, kes on sageli taandatud „nemad“ (vene k *OHU*) staatusesse või keda nähakse igavese murekohana, mida tunnetatakse nii valitsuse kommunikatsiooni kui ühiskonna enamuse arvamuse tasandil. Selline hoiak oli tüüpiline D-klastri tunnustega noortel:

„Ma ei nimetaks Eesti ühiskonda supertervislikuks. Ja ma ei ole kindel, et seda saab üldse ühiskonnaks nimetada. Noh, ma mõtlen, et ühiskond on see, kui inimestel on midagi ühist, kogukond, aga tegelikult on see Eesti venelaste suhtes tõesti teistsugune.“ (väljavõte intervjuust)

Venekeelsed noored tunnevad, et on vanemast põlvkonnast täiesti erinevad, kuid neid tajutakse jätkuvalt ühtse venelaste massina. Intervjueeritavad märgivad, et noorem põlvkond on näidanud üles lojaalsust Eestile ja enamus on Eesti kodanikud, kuid nad seisavad endiselt silmitsi skepsise ja usalduse puudumisega. Näiteks üks D-klastri tunnustega noor rääkis olukorrast, kus ta tundis usalduse puudumist:

„Ma olin oma esimeses keelekümbelklassis, siis uppusin sellesse, et pidin tõestama, et ma olen Eesti kodanik ja minu emakeel on vene keel ning minu emakeel ei ole oht riigi julgeolekule.“ (väljavõte intervjuust)

Intervjuudest peegeldus noorte välise ja sisemise enesemääratluse pörkumine. See tähendab olukordi, kus noor identifitseerib end teatud viisil, kuid puutub kokku väliste ootuste ja kommunikatsiooniga, mis põhineb ümbritsevate inimeste stereotüüpidel või arusaamadatel „Eesti venelasest“.

Mõned kriitilised noored leiavad, et venekeelsetel inimestel on Eesti ühiskonnas vähem võimalusi. Selleks, et neid aktsepteeritaks võrdväärseks, tunnevad nad vajadust teha teistest rohkem tööd ja demonstreerida pidevalt eesti keele oskust. Vene nimedega kaasnevad nende sõnul takistused, mis raskendavad läbilöömist teatavates kontekstides. Näiteks venelased peavad tegema lisapingutusi, et pääseda ülikoolidesse ja eestikeelsetesse kogukondadesse, eriti kui nad on pärit n-ö venekeelsetest linnadest. Hästi lõimunud noored seda seisukohta pigem ei jaga.

Osa kriitilistest noortest arvab, et polariseerumine on algatatud valitsuse tasandil ja ühiskond lihtsalt läheb kaasa. Teised kriitilised noored seevastu seostavad segregatsiooni ajalooliselt pingeliste suhetega Venemaaga, millega käivad kaasas iganenud stereotüübid, mis on sõja tõttu taas rohkem avalikus pildis. Mõned nii hästi kui ka nõrgemalt lõimunud noored on seisukohal, et venekeelsed inimesed on pigem ise süüdi, et ei ole valmis ühiskondlikult panustama ja muutusi omaks võtma.

„See sõltub alati sellest, kuidas inimene ise tunneb end selles riigis. Ma saan aru, et inimesi on üsna lihtne aktsepteerida kui võrdväärseid, aga tingimusel, et nad on riigiga seotud, oskavad keelt ja nii edasi. Kui inimene ei taha ise midagi õppida, ei taha ühiskonda astuda, siis on suhtumine temasse vastav.“ (väljavõte intervjuust)

1.4.2 Vanuselised erinevused venekeelse elanikkonna meediakasutuses

Keskealiste (31-65-aastased) inimeste meediatarbimine on mitmekesine, kuid nende puhul on suur vahe kanalite jälgimise ja usaldamise vahel ning see peegeldab nende ettevaatlikku suhtumist

meediasse. Noored (15-30-aastased) eelistavad informatsiooni saamiseks sotsiaalmeediat, kuid usaldavad ka traditsioonilist Eesti meediat. Mõned noored tuginevad rohkem oma suhtlusringkondades jagatavale teabele ja ei jälgi rutiinselt traditsioonilist meediat. YouTube, Facebook, Telegram ja Instagram on kõigis vanuserühmades populaarsed, mis näitab nende tähtsust erinevate vanusegruppide meediatarbimises. Võrreldes keskealistega usaldavad nii noorimad kui vanimad meediatarbivad rohkem traditsioonilisi kohalikke meediakanaleid.

Need tulemused põhinevad Lõimumismonitooringu (2024) andmete analüüsil.

1.4.3 Venekeelsete noorte meediatarbimise harjumused ja meediahoiakud

Venekeelsed noored eelistavad saada informatsiooni ja uudiseid sotsiaalmeedia kaudu: enim kasutatakse YouTube'i, sellele järgnevad Facebook ja Telegram. Sotsiaalmeedia populaarsus tervikuna kui ka kanalite lõikes kehtib nii nõrgalt kui hästi lõimunute kohta. Sotsiaalmeedia kõrval on lõimklastrite lõikes olulisel kohal ETV+, mida jälgivad umbes pooled D-klastrite tunnustega noored ja enamuse lokaalselt lõimunud B-klastrite tunnustega noortest. A-klastrite tunnustega noored jälgivad ETV+ kõrval sama palju eestikeelseid ETV kanaleid. Venekeelsed meediaportaalid (rus.delfi.ee; rus.err.ee; rus.postimees.ee) on klastrite lõikes olulisel kohal – neid jälgivad umbes pooled venekeelsed noored, teistest rohkem A- ja B-klastrite tunnustega hästi lõimunud, kõige vähem kriitilised D-klastrite tunnustega noored. Eestikeelseid portaale jälgib väiksem osa noori, kuid A-klastrite tunnustega noored jälgivad neid sama palju kui venekeelseid. Venemaa telekanaleid ja uudisteportaale jälgitakse kõige vähem, nende jälgitavus on kaduvväike ehk klastrite lõikes alla 10%. Samuti jälgib vähem kui 10% noortest välismaiseid meediakanaleid (nt CNN, Current Time jms) ning alternatiivseid venekeelseid väljaandeid (nt Meduza, Dožd). Välismaiseid ja alternatiivseid meediakanaleid jälgivad teistest rohkem hästi lõimunud A-klastrite tunnustega noored. Seega uudiste kättesaamisel toetutakse ülekaalukalt sotsiaalmeediale ja kohalikele eesti- ja venekeelsetele kanalitele. Lõimklastrite lõikes sõltub noorte seas meediatarbimine pigem keeleoskusest, kuid Venemaa meedia asemel valitakse kohalikud venekeelsed väljaanded.

Ülaltoodud tulemused põhinevad Lõimumismonitooringu (2024) andmete analüüsil, järgnevad aga intervjuudel noortega.

Poliitiliselt aktiivsed noored kasutavad kohalikku meediat aktivismiks ja oma sisu loomiseks, kuid teised toetuvad informatsiooni saamiseks pigem sotsiaalmeediale, mis on seotud nende enesekindlusega leida sealt usaldusväärset infot. Usaldus sotsiaalmeedia vastu hägustab usaldusväärsete allikate ja poliitiliselt motiveeritud sisu eristamist. Lisaks kohalikele ja vähesel

määraral Lääne suurtele meediakanalitele jälgivad noored „sõltumatut Venemaa meediat“ ja „Venemaa opositsioonilist meediat“, seega noored eelistavad selgelt Venemaa kontekstile lähemal olevaid allikaid. Huvitav on asjaolu, et vastajad ei erista sõltumatuid veebiväljaandeid ja poliitiliselt motiveeritud sotsiaalmeediakontosid, näiteks on samas kategoorias Meduza ja Navalnõi meeskonna kanalid.

Noored pigem usaldavad kohalikku traditsioonilist veebimeediat, kuid kritiseerivad selle sensatsioonilisust, välismaiste perspektiivide ebapiisavat kajastamist ning vähemuste, eriti venekeelse elanikkonna esindatuse puudumist. Mõned kriitilisemad noored tunnevad, et meediamaaistik kipub valdavalt järgima „valitsuse peavoolu narratiive“. Noored tõid kriitikana välja sisulisi erinevusi eesti- ja venekeelse meedia teemavalikutes ja kajastuste toonis, mis süvendavad keelekogukondade vahelist lõhet ning suurendavad venekeelsete inimeste negatiivset suhtumist kohalikku meediasse. Noored toovad näiteid, kuidas kohalikke venekeelseid inimesi kujutatakse „teistena“ või „nendena“ eestikeelses meedias ja valitakse provokatiivseid pealkirju ja teemasid, mis ei kajasta objektiivselt venekeelsete inimeste tegelikku olukorda kohalikus kontekstis. Seetõttu jälgivad noored üha vähem traditsioonilisi meediakanaleid ja pöörduvad sisuloojatena pigem sotsiaalmeedia poole.

„Ma ütleksin, et venekeelseid inimesi kujutatakse negatiivselt. Jälle need venelased, jälle probleemid nendega, jälle see ja see, raha on vaja, õpetajaid on vaja, õpilased ei oska eesti keelt, õpetajad ei oska eesti keelt. Mitte kunagi ei ole olnud ühtegi uudist, et venelane oleks kuidagi väga hästi ja kiiresti eesti keele ära õppinud.“ (väljavõte intervjuust)

Samuti rõhutavad noored, et kohalik eestikeelne meedia ei avalda piisavalt venekeelsete inimeste arvamusi, eriti nende rahvust rõhutamata. Noorte sõnul on vaja erinevate vaatenurkade kaasavamalt esindatust, rõhutamata asjatult etnilisi või kultuurilisi erinevusi.

„Kui me räägime Eesti meediast, siis venekeelsel elanikkonnal on muidugi alati vähem võimalusi saada oma arvamust eestikeelsesse väljaandesse, eriti pääseda sinna ilma, et teda kirjeldataks kui venekeelset Eesti elanikku, kes avaldab oma arvamust.“ (väljavõte intervjuust)

Samas on noortel lootus, et meedia loobub stereotüüpidest ja hakkab tundma rohkem sisulist huvi venekeelsete inimeste arvamuste vastu.

1.4.4 Aktiivsete venekeelsete noorte osalemine meedias ja motivatsioon avalikuks eneseväljenduseks

Intervjueeritud noored jagavad aktiivselt oma poliitilisi ja isiklikke seisukohti sotsiaalmeediakanalites ja meedias. Umbes pooled vastanutest suhtlevad aktiivselt meediaga või töötavad meediaväljaandes kaasautorina, osalevad regulaarselt intervjuudes ja hoiavad kontakte ajakirjanikega (kui ise ei tööta väljaandes). Neid ajendab selleks julgus, kohusetunne ja soov enda mõtteid jagada ning nad teadvustavad oma jälgijate usaldust nende vastu. Nad ootavad kaasavamat ja individuaalsemat lähenemist meediasisu loomisele, mis arvestaks noorte eelistustega. Mõned noored näevad avalikku eneseväljendust kui vahendit ühiskondlike muutuste saavutamiseks, teised teevad seda strateegiliselt isiklike või organisatsiooniliste eesmärkide saavutamiseks, eriti poliitikas.

„Ma tahan ikkagi midagi inimestele anda, esiteks selleks, et näidata enda positsiooni, ja teiseks, et ehk aidata kellelgi mõista omaenda positsiooni.“ (väljavõte intervjuust)

„Ja mis puudutab poliitilisi teemasid, siis ilmselt on see üldine tunnus, oma kontaktibaasi loomine inimestega, kes sind jälgivad, ja noh, valimiste ja muude poliitiliste tegevuste tulemused tänu sellele võivad paraneda.“ (väljavõte intervjuust)

Kuigi noored toovad esile venekeelsete inimeste seas kasvavat avatust oma arvamuste väljendamiseks, siis sellele vaatamata väheneb nende sõnul traditsioonilise meedia tähtsus just noorte häälele esiletoomisel. Ühelt poolt ei paku meedia noorte sõnul neile huvitavat või vajalikku sisu ja formaate ega küsi noorte arvamust, teiselt poolt tunnistavad noored, et neil on turvalisem ja lihtsam tegutseda sotsiaalmeedias ja traditsiooniline meedia neid ei kõneta. Kui meedia tahab nooremaid põlvkondi kõnetada, peab see noorte sõnul täielikult muutma formaate: lühikesed uudiste kokkuvõtted, sotsiaalmeediapostitused ja lühivideod, mis sarnanevad blogijate või Telegrami kanalite sisule. Lisaks peaks meedia laskma noortel endal otsustada, mis on oluline ja milliseid teemasid tuleb käsitleda.

Vaatamata probleemidele näevad mõned noored traditsioonilises meedias osalemises võimalust eneseteostuseks ja kogukonnaga sidemete loomiseks, ent see ei ole eelkõige kriitiliste noorte jaoks oma seisukohtade väljendamiseks eelistatuim vahend.

Ukraina sõja kontekst on mõjutanud mõnede noorte meediatarbimist. Nad on muutunud tähelepanelikumaks ja filtreerivad nii uudiseid kui ka arvamusi, millega kokku puutuvad. Suurem osa vastajatest leiab, et sõda ei ole nende meediatarbimist oluliselt mõjutanud. Ukraina sõda ja Eesti avalikkuses domineerivad hoiakud sõja suhtes ei ole mõjutanud erinevate hoiakute ja

lõimumise sügavusega noori erinevalt. Siit selgus ka oluline erinevus kriitiliste noorte seisukohtades võrreldes D-klastri teoreetilise kirjeldusega (millesse kuuluvad enamasti keskealised inimesed) – intervjueritud noored ei ole kategooriliselt Ukraina toetamise vastu, vaid pigem pooldavad seda ja mõned on neutraalsed. D-klastri noorte meediatarbimist kui sellist avalikkuses domineerivad hoiakud ei mõjutanud ega mõjunud kuidagi eemaletõukavalt. Intervjuudest selgus, et noored on meedias sõjateemade käsitlemisega pigem rahul.

Ukraina sõja kontekst on hoopis tugevamalt mõjutanud intervjueritud noorte avalikku eneseväljendust. Mõned noored on isikliku kohusetunde tõttu teadlikult avalikult väljendanud oma seisukohti sõja kohta, teised on aga teadlikult vältinud sõjast rääkimist negatiivse vastukaja ja sotsiaalse isolatsiooni kartuses. Üks vastanutest hakkas pärast sõja algust rohkem avalikult rääkima, sest ta on erineval arvamusel oma venemeelsest perekonnast ja tunneb seetõttu vajadust oma jälgijaid sõjareaalsusest rohkem teavitada. Teine noor ei suuda sõjast vaikida, eriti pärast Eestisse naasmist, kus kehtib sõnavabadus. Sõja kontekst on mõjutanud nii kriitilisi kui hästi lõimunud noorte avalikku eneseväljendust, kusjuures eriti sarnaselt tajutakse potentsiaalset negatiivset vastukaja noorte rahvuse või keele tõttu.

Nii hästi lõimunud kui kriitiliste noorte sõnul on Ukraina sõda jätnud suure jälje venekeelsete inimeste eludesse – nende üldisesse heaollu, kogukonna- ja peresuhetesse ning eelkõige nende avalikku eneseväljendusse. Vanemate põlvkondade seas on noorte sõnul hirm avaliku eneseväljenduse ees suurem. Osa noortest usub, et sõja tulemuseks on veelgi suurem polariseerumine, millega kaasneb vastastikune usaldamatus ning üksteise rahvuspõhine vihkamine. Teised arvavad, et sõda on pannud teatud inimesi oma seisukohti ümber hindama ja on kogukondi üksteisele hoopis lähemale toonud. Siiski enamiku noorte meelest on venemeelsete vaadetega inimesed muutunud selle dünaamika keskel veelgi isoleeritumaks.

1.4.6 Kokkuvõte ja ettepanekud

Ukraina sõda on tugevalt mõjutanud Eesti venekeelsete noorte meediakäitumist. Sõda süvendab pingeid Eesti ühiskonnas ja soodustab Eesti venekeelse elanikkonna ettevaatlikku (skeptilist) suhtumist kohalikku meediasse. Seda võimendab ajalooline kontekst, Eesti riigi pingelised suhted Venemaaga, püsivad stereotüübid venelaste kohta ühiskonnas ja keelekogukondade piiratud vastastikune mõistmine (kuulamine). Põlvkondadevaheline lõhe ja ideoloogilised erinevused noorte ja vanemate venekeelsete inimeste vahel teevad olukorra veelgi keerulisemaks.

Kohalikel venekeelsetel meediaväljaannetel on juba varem olnud nõrk side noore auditooriumiga, mida on sõjakontekst veelgi süvendanud. Ehk sõja mõju vaid võimendas juba enne olemas olnud probleeme.

Intervjuudest selgus, et Eesti venekeelsed inimesed võivad seista silmitsi representatsioonikriisiga, kuid selle oletuse kinnitamiseks on vaja täiendavaid uuringuid. Venekeelsete inimeste meediatarbimise harjumused näitavad, et nad sõltuvad uudiste saamiseks sotsiaalmeediast. Selle sõltuvusega kaasneb kohati kriitikavaba veendumus, et neil on võime uudiseid kriitiliselt hinnata ning vältida infomulle ja poliitiliselt motiveeritud kontosid. Kuigi noortel on oma vanematega võrreldes kõrgem usaldus kohaliku meedia vastu, on mitu põhjust, miks nad tihti ei soovi seda tarbida ja selles osaleda.

Peamised probleemid on noorte sõnul erinevused vene- ja eestikeelse meedia vahel nii tonaalsuses kui teemavalikus, kallutatud kajastus, noore lugejaskonna vähenemine ja haavatavate rühmade ebapiisav esindatus. Intervjueeritud noored sisuloojad-autorid peavad sotsiaalmeediat võimsaks vahendiks sotsiaalseks agentsuseks ning kasutavad enda loodud kanaleid ja kogukondi eneseväljenduseks. Sotsiaalmeedias tunnevad nad end turvaliselt ning saavad vabalt iseennast defineerida ja määratleda. Traditsiooniline meedia on nende jaoks pigem täiendav võimalus.

Intervjuudest selgus, et noored oleksid rohkem valmis oma arvamust meedias avaldama, kui suured meediakanalid näitaksid üles suuremat huvi ja kutsuksid ise noori sõna võtma. Noored rõhutasid vajadust kaasavama esindatuse ja sisutootmise muutmise järele, et tõhusalt kaasata ja võimendada Eesti venekeelsete noorte häält. Noore venekeelse auditooriumiga sidususe suurendamiseks pakuvad noored välja mitu võimalust: võimendada erinevaid häält, tagades, et esindatud on laiem hulk vaatenurki; vältida rahvusele keskendumist ja loobuda rahvuslikku kuuluvust liigselt rõhutavatest narratiividest; kohandada sisu edastamise formaate, et need sobiksid noorematele sihtrühmadele.

Vene- ja eestikeelse meedia koostöö parandamiseks on suur potentsiaal, näiteks reportaažide ja intervjuude ühine planeerimine ja ühised arutelud auditooriumiuuringute tulemuste üle. See annaks parema ülevaate erinevatest lugejatest ja nende ootustest.

Et olulistel teemadel ilmuks mitmekesisemaid arvamusi, sh noorte vaateid, peab noori venekeelse taustaga vabakutselisi ajakirjanikke julgustama avaldama arvamusi eestikeelses meedias ja vastupidi. Praegune toimetuste poliitika pigem tõukab eemale vabakutselisi, eriti nooremaid inimesi. Jäikade reeglite asemel peaks soodustama suuremat vabadust.

Mõned noored autorid juba kohandavadki oma tekste ja näiteid konkreetsele kogukonnale ning jagavad oma tööd erinevates kanalites, st väiksemates (sotsiaalmeedia)kanalites kui ka traditsioonilises meedias. See lähenemine ühendab tõhusalt erinevaid vähemusgrupe ja enamust, mis aitab luua ühtsemat infovälja.

Meedia kasutamisel sotsiaalse agentsuse kanalina on nii A- kui D-klastri tunnustega noortel sarnased kogemused. Olulisim probleem on noorte jaoks see, et meediaväljaanded kaasavad noori liiga vähe. Meedia üldiselt, kuid eriti venekeelne meedia on orienteeritud vanemale publikule ning ei arvesta piisavalt noorte huvidega, mis on seotud nii ühiskondlike probleemide kui ka ühisosa leidmisega nii keelekogukondade kui erinevas vanuses auditooriumi vahel. Eestikeelne meedia, kus nii A- kui D-klastri tunnustega noored saaksid oma hea eesti keele oskusega potentsiaalselt kaasa rääkida, on sõja tõttu noorte tunnetuse järgi kahtlustav vene rahvusest inimeste suhtes. Kokkuvõttes tähendab see, et venekeelsete noorte kaasärääkimine ühiskonna arengutes on takistatud ja vajab eraldi sekkumisi, et stimuleerida meediaettevõtteid noori sisuloojaid ja autoreid senisest rohkem kaasama.

2. ENESEREFLEKSIOON

Selles peatükis kirjeldan, miks otsustasin tegeleda valitud teemaga, milliste raskustega puutusin kokku ja milliseid õppetunde võtan kaasa tulevikuks.

2.1 Teemavalik

Kaitsesin 2021. aastal bakalaureusetöö „Vene noorte inimõiguste aktivism Eestis“, milles uurisin samuti aktiivseid venekeelseid noori. Töö eesmärk oli teada saada, mis on motiveerinud ja viinud Eestis elavaid venekeelseid noori aktivismini ning millised on nende tegevuse eesmärgid. Samuti on oluline välja selgitada, kas ja kuidas on see seotud nende kuuluvustega Vene rahvusvähemusse. Lisaks tahtsin teada, kas ja kuidas mõjutab rahvusvähemusse kuulumine nende subjektiivset heaolu ja aktivismitegevust. Uurimishuvi aktiivsete venekeelsete noorte vastu jätkus ja tahtsin ka magistrیتöös uurida venekeelset Eesti vähemust. Venekeelsete noorte vaated, huvid, meediatarbimine, osalemine ühiskondlikus ja poliitilises elus on teemad, mis vajavad minu hinnangul süvitsi uurimist ka kvalitatiivsel tasandil, et mõista noori, kes oma vaadete, meediatarbimise ja üldise lõimumistaseme poolest erinevad oluliselt vanematest põlvkondadest. Samuti soovisin teada saada, millised on venekeelsete noorte tajutud võimalused ja takistused osalemaks avalikult ühiskondlikus arutelus.

Minu huvi teema vastu süvenes pärast Venemaa täiemahulist sissetungi Ukrainasse 2022. aastal. Suheldes erineva tausta ja elukohaga venekeelsete noortega pörkusin kokku väga erinevate arvamuste ja hinnangutega nii sõja, Eesti riigi kui ka meedia tegevuse kohta. Ukraina sõda on tugevalt mõjutanud vene noorte heaolu, tulevikuväljavaateid ja üldist turvatunnet meie riigis. Suheldes vanemate venekeelsete inimestega märkasid suurenevat ebakindlust, hirmu ja kohati vastandumist Eesti meediale, avalikkuse enamuse seisukohtadele ja poliitilistele otsustele. Varasemast rohkem oli tunda, et noored erinevad eelkõige ideoloogiliselt oma vanematest ja vanavanematest ning seetõttu tekivad perekonnasisesed pinged. Mulle tundus, et oli muutumas ka noorte suhtumine meediasse, sest nende arvates hakkas Eesti meedia pärast täiemahulist Venemaa sissetungi Ukrainasse varasemast rohkem rõhutama kajastustes inimeste rahvuslikku kuuluvust ja tekkis üldistav toon stiilis „venelased“, „vene kogukond“ või „Ida-Viru rahvas“. Eredalt on meeles, kuidas näiteks 2023. aasta septembris Vikerraadio ühes „Reedeses intervjuus“ kõlas küsimus: „Kas Narvast on võimalik taas Eesti linn teha?“, mis solvas tugevalt paljusid Narva inimesi.

Venemaa meediakanalite keelamine tekitas venekeelsete inimeste seas vastakaid arvamusi ja mõjutas paljude inimeste meediavalikuid, aga ka üldist suhtumist Eesti poliitikasse.

2023. aasta veebruaris läksin ajakirjanikuna tööle suurde meediamajja, kus sain hea ülevaate toimetuste töötavatest, kohalike vene rahvusest inimeste kajastamisest (või mittekajastamisest) ja erinevate toimetuste valikutest, mis puudutavad ühiskonna enamusest erinevaid ja kohati äärmuslikke seisukohti. Märkasin lõhet venekeelse auditooriumi ja toimetuste vahel, mis tihti tuleneb lugejate teadmatusest ajakirjanike töö kohta ning vastupidiselt ajakirjanike puudulikest teadmistest auditooriumi soovide ja murede kohta. Nägin aktiivseid venekeelseid noori sotsiaalmeedias kirjutamas pikki arvamusi, mis võinuks vabalt ilmuda meie päevalehtede arvamusrubriikides.

Tahtsin teada, kas see lõhe meedia ja noorte vahel on noorte arvates süvenenud ning millist rolli on selles mänginud sõda ja muutunud julgeolekuolukord Eestis. Juhendaja Triin Vihalemm pakkus mulle võimalust koos temaga neid teemasid uurida. Samal ajal oli ilmumas ka värske Lõimumismonitooring, mille esimesed tulemused, mida jagas minuga juhendaja, tõestasid, et toimunud on suured muutused ja sõda on tugevalt mõjutanud mh venekeelseid noori. Olin valmis noortega otse rääkima neile mugavas keeles. Kindlust andis juurde varasem sarnane kogemus bakalaureusetööst.

Otsustasime, et minu intervjueeritavad võiksid olla just nõrgemalt lõimunud noored, sest varasemalt olin nii mina (Vunš, 2021) kui teised tudengid (Piir, 2023; Niido, 2023) kvalitatiivselt uurinud vaid väga edukalt lõimunud noori. Lõimumismonitooringust selgus, et noorte seas on arvestatav osa neid, kel on negatiivne vaade tuleviku suhtes, kes peavad Eestis elades suureks miinuseks ebavõrdsust ja pigem ei usalda institutsioone, aga on ka häälekad ja ühiskondlikult aktiivsed (D-klastri), kuid nende hääli pole pea üldse meedias kuulda. Otsustasime uurida ka kriitiliste noorte suhtumist meediasse. Miks nad tahavad või ei taha avalikult oma arvamusi avaldada ja/või toimetustes püsivalt töötada; millised on nende vajadused ja üldine enesetunne meie (info)ühiskonnas jm (pikemalt peatükis 1.1 „Teoreetilis-empiriilised lähtekohad ja metodoloogilised valikud“).

2.2 Takistused

Venekeelseid aktiivseid kriitilisi noori oli raske leida. Uuris erinevaid sotsiaalmeediagruppe ja kanaleid, kus noored võivad tegutseda; rääkisin erinevate toimetuste ajakirjanikega, kes võiks potentsiaalselt sobivaid noori teada; suhtlesin noorteorganisatsioonide ja MTÜ-dega; küsitlesin

tuttavaid, kes võiksid rohkem venekeelsete noorte tegevusega kursis olla. Omajagu sobivaid noori ei soovinud uuringus osaleda erinevatel põhjustel, kuid läbivaks jooneks oli arvamus, et „mina sellisesse uuringusse ei sobi, ma lihtsalt teen omaette oma kanalit“. Õnnestus siiski leida kohati pikkade läbirääkimiste tulemusel viis noort, kel on erinev vanus, elukoht, perekondlik taust, kogemused meediaga ja poliitilised vaated.

Intervjuude jooksul pidin tihti muutma küsimuste sõnastust, järjekorda ja lähenemist noorte jaoks tundlikele teemadele (kõigi jaoks pole samad teemad tundlikud). Noored olid vastates avatud, kuid soovisid tihti täiendavaid selgitusi. Kokkuvõttes sain vajalikud vastused ja põhjalikud sissevaated oma teemadesse. Mõned intervjuud said nii huvitavad ja põhjalikud, et vääriks täiesti eraldi avaldamist ja tutvustamist (mõistagi ma ei tee seda).

Pärast intervjuusid oli mu käes palju olulist materjali, mida soovinuks teadusartikli raamidest põhjalikumalt käsitleda ja analüüsida. AINUÜKSI intervjuude põhjal oleks saanud teha iseseisva uuringu, et põhjalikumalt noorte seisukohti edasi anda. Teadusartikli maht on piiratud ning pidin oma analüüsi lühendama ja teatud teemaarendustest loobuma. Kuigi algse analüüsi kirjutamine läks sujuvalt, siis hilisem lühendamise ja olulisima väljatoomise protsess osutus keerukaks.

Analüüsi kirjutamine oli samuti raske, sest noorte vastuste põhjal tekkisid ootamatud seosed teemadega, mida oli plaanis algselt käsitleda eraldiseisvalt. Uurimisküsimustele oli keeruline eraldi vastata, sest tulemused on omavahel tugevalt põimunud ja teemaarendused laiemad. Üks asi mõjutab teist, teine tuleneb kolmandast jne.

Keeruliseks osutus ka teadusajakirja nõuetele vastavalt töö vormistamine ja kirjutamine, sest varem olen kokku puutunud vaid TÜ nõuete ja tavadega. Kuigi sisulisi erinevusi eriti ei olnud, siis teadusartikli struktuur on siiski erinev võrreldes mulle harjumuspärase üliõpilastööga. Nt analüüsi ja järelduste peatüki struktureerimine on sünteesivam ja tihedam võrreldes nt minu bakalaureusetöö ülesehitusega, kus nii analüüs kui järeldused olid hajutatamad.

2.3 Edaspidiseks

Osalesin esimest korda teadusartikli kirjutamises ja võtan uurimisprotsessist kaasa mitu õppetundi. Esiteks tuleb võimalusel leida rohkem aega sobivate uuritavate leidmiseks. Kuigi teadsin, et otsing ja läbirääkimised saavad olema keerulised, ei arvestanud, et vahel võib inimesega usaldusliku kontakti loomiseks minna terve kuu või kauemgi. Ajavaru annab võimaluse saavutada kontakti ka

nendega, kes esmapilgul ei vasta, aga ka laiapõhjalisemalt otsida uuritavaid erinevate kogukondade ja organisatsioonide kaudu.

Teiseks sain kogemuse intervjuerimise mõttes keerulisemate uuritavatega. Mõistsin, et minu lähenemine, küsimuste loogika ja terve intervjuu ülesehitus peavad saama muutuda intervjuu käigus. Pärast esimest intervjuud vaatasin üle oma kava (Lisa 3 ja Lisa 4) ning märkisin enne igat uut intervjuud konkreetseid ohukohad ja võimalikud üleminekud teistele teemadele. Lõpuks sai intervjuukava selgeks ning küsimuste loogikas oli lihtne vastavalt vajadusele muudatusi teha ja keskenduda kuulamisele. Õppetund: intervjuukava ja kõige olulisemad küsimused/teemad tuleb endale hästi selgeks teha ja orienteeruda neis sellisel tasemel, et poleks sõltuvust tekstist ja algsest loogikast. Tuleb rohkem kuulata ja tähele panna neid hetki, kus oleks võimalik varasema (nt vastamata jäänud) küsimuse juurde tagasi minna jms.

Kolmandaks õppisin, et ei saa seada endale ootusi esimese korraga ideaalse teksti kirjutamiseks. See tuleb igal juhul kohmakas, paljude kordustega, katkendlik ja liiga pikk. Proovisin kohe n-ö hästi kirjutada, kuid oleks pidanud vabalt võtma, kirjutama kõik nüansid lahti ning alles seejärel vaatama tekstile otsa ja seda kokku kirjutama.

Neljandaks õppisin, et inglise keeles teaduslikku teksti on lihtsam kirjutada kui eestikeelset, sest suur osa sõnastusest ja terminitest tuleneb varasematest teadustöödest. Ei pea leiutama korrektseid eestikeelseid vasteid, vaid saab toetuda targematele ja vajadusel kohendada. Küll aga originaalis inglise keeles on keeruline sõnastada ja tõlkida noorte enda sõnu, sest vene kõnekeeles on palju slängi ja keelespetsiifilisi väljendeid, mida pole võimalik toorelt ühest keelest teise tõlkida.

Kokkuvõttes olen meie tööga rahul ja ootan huviga artiklile retsensioone.

Soovin tänada juhendajat Triin Vihalemma mind uurimisse kaasamast, usaldamast ja toetamast.

SUMMARY

Media experiences and public speaking of young Russian-speaking Estonians in the context of Ukraine war

Together with my supervisor, Dr. Triin Vihalemm, we wrote a research paper titled “Self-reflection and Media Experiences of Young Russian-speaking Estonians in the Context of the Ukraine War”. This paper has been submitted for publication in the journal *MedieKultur* and is currently under review. The present paper is part of my master’s thesis, wherein I analyze the theoretical, methodological, and empirical choices made during the research process. Additionally, I reviewed material that was omitted from the article.

We researched the contested relationship with media among young Russian-speaking Estonians from migrant family backgrounds during the Russia-Ukraine war. Our analysis sheds light on how the war context, characterized by the securitization of Russian media usage and ideological tensions within the Russian-speaking community, impacts the media-related perceptions and practices of young Russian-speaking Estonians. Our analysis adopts Couldry’s (2010) concept of media-related practices, encompassing a wide range of activities directly or indirectly connected to media. We focus on understanding the actions of young people within the media landscape and how media production practices either enable or hinder them.

The starting point for the research was the internal differentiation of the Estonian Russian-speaking population and the different ways of integration, which have been described in previous studies (e.g. Leppik, 2020) and have also emerged from the Integration Monitoring of Estonian Society (2024). The cluster analysis of the results of the Integration Monitoring (Lauristin, 2024) highlighted five different integration clusters. My focus was on two socially agentic clusters, one of which is well-integrated, while the other is characterized as a negative cluster in terms of integration.

The aim of my research was to explore how active Russian-speaking youth in Estonia perceive and use the media as a tool for their social agency, and how has the war in Ukraine and the related ideological conflicts within families and society at large affected young people’s relationship with the media.

Methodologically, I used the report and data from the Integration Monitoring of Estonian Society (2024), including for secondary analysis. Secondly, I analyzed 10 semi-structured interviews with

Russian-speaking young people who work for various publications, speak out in the media and/or create content for their own social media channels.

The media practices of young Russian-speaking Estonians are significantly influenced by the Russia-Ukraine war, which intensifies tensions within Estonian society and fosters a cautious attitude among the Russian-speaking population in Estonia. Historical context, strained relations with Russia, enduring stereotypes, and limited mutual understanding contribute to this issue. Intergenerational divisions between young and older Russian-speakers further complicate matters, with younger individuals asserting distinct differences. However, the war context exacerbates the existing gap in connectivity with the young audience, rooted in the production logic of local Russian-language media outlets already earlier.

To enhance connectivity with this audience, Russian-speaking young people advocate for the following measures: amplifying diverse voices, i.e. ensuring a broader range of perspectives is represented; avoiding ethnic emphasis and moving away from narratives that overly emphasize ethnicity; adapting reporting formats, i.e. tailoring content to engage younger audiences effectively.

Improving the currently poor professional practices of audience engagement, particularly production-oriented approaches, would enhance connectivity and the epistemic power of Russian-language media and motivate young Russian-speaking Estonians to use it as a vehicle for their social agency.

To conclude, the research revealed that both well and poorly integrated young Russian-speaking people have similar experiences of using the media as a channel for social agency, the main issue being that media outlets do not engage enough with young people. The local media in general, but especially in Russian language, are geared towards an older audience and do not take enough account of young people's interests, both in terms of social issues and in finding common ground between language communities and audiences of different ages. In Estonian-language media, where both well and poorly integrated young people proficient in Estonian could potentially have a say, individuals of Russian ethnicity are perceived with suspicion due to the war. Overall, this means that the voices of Russian-speaking young people in societal development are hindered and require specific interventions to encourage media companies to involve young content creators and authors more actively.

KASUTATUD KIRJANDUS

Archer, M. (2013). *Social morphogenesis*. M. Archer (toim). Dordrecht: Springer.

Avaliku arvamuse...(2024). Avaliku arvamuse seireuring 17. seire 6.–12. detsember 2023. Riigikantselei kodulehekül, vaadatud 07.03.2024, https://www.riigikantselei.ee/uuringud?view_instance=0¤t_page=1

Bērziņa, I. (2016). *The Possibility of Societal Destabilization in Latvia: Potential National Security Threats*. Riga: Centre for Security and Strategic Research/National Defence Academy of Latvia.

Botterill, K., Hopkins, P. ja Sanghera, G. (2019). Young people's everyday securities: preemptive and pro-active strategies towards ontological security in Scotland. *Social & Cultural Geography*, 20(4), 465–484.

Bourdieu, P. (1977). Structures, habitus, Power: basis for a theory of a symbolic power. R. Nice (toim), *Outline of a Theory of Practice* (lk 159–197). Cambridge: Cambridge University Press.

Couldry, N. (2010). Why voice matters: Culture and politics after neoliberalism. *Why Voice Matters*, 1-184.

Dougherty, J. ja Kaljurand, R. (2015). *Estonia's "Virtual Russian World:" The Influence of Russian Media on Estonia's Russian Speakers*. Tallinn: International Centre for Defence and Security.

Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. University of California Press.

Johnstone, P. ja McLeish, C. (2022). World wars and sociotechnical change in energy, food, and transport: A deep transitions perspective. *Technological Forecasting and Social Change*, 174. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121206>

Lauristin, M. (2024). Lõimumise klasteranalüüs. *Eesti ühiskonna lõimumismonitooring 2023*, 28-47. Kultuuriministeerium. <https://www.kul.ee/EIM2023>

Leppik, M. (2020). *The segmented integration and mediated transnationalism of Estonian Russian-speaking populations*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lõimumismonitooring. (2024). Voog, A; Hämmal, J; Esko, K; Seppel, K; Lauristin, M; Karu, M; Vihalemm, T. (toim). *Eesti ühiskonna lõimumismonitooring 2023*. Kultuuriministeerium. <https://www.kul.ee/EIM2023>

Masso, A., Lauristin, M., Opermann, S., ja Kalmus, V. (2020). Applying the morphogenetic perspective for the analysis of Estonian social transformations. *Researching Estonian Transformation: Morphogenetic Reflections*, 1-31.

Mitaishvili-Rayyis, Y. (2023). Vapshe Ara: Attitudes of English Philology Students in Georgia Towards the Russian Language. *Online Journal of Humanities*, 8, 1-23.

Niido, G. (2023). *Venekeelsetest kodudest pärit ühiskondlikult aktiivsete noorte avalik eneseväljendus*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.

Pchelintseva, O. (2023). War, Language and Culture: Changes in cultural and linguistic attitudes in education and culture in central Ukraine after February 24, 2022. *Zeitschrift für Slawistik*. 68(3), 398-418.

Piir, J. (2023). *Meedia aktiivsete vene noorte sotsiaalse agentsuse kanalina: noorte ajakirjanike ja sisuloojate vaade*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.

Redclift, V. M. ja Rajina, F. B. (2021). The hostile environment, Brexit, and ‘reactive-’or ‘protective transnationalism’. *Global Networks*, 21(1), 196-214.

Sotkasiira, T. (2017). ‘Sometimes It Feels Like Every Word Is a Lie’’: Media Use and Social (In)Security Among Finnish Russian-Speakers. *Central and Eastern European Migration Review*, 7(1), 109–127.

Zontini, E. ja Pero, D. (2020). EU Children in Brexit Britain: Re-Negotiating Belonging in Nationalist Times. *International Migration*, 58(1), 90–104.

Vihalemm, T. ja Kalmus, V. (2010). Cultural Differentiation of the Russian Minority. M. Lauristin, P. Vihalemm (toim). *Estonia's Transition to the EU: Twenty Years On* (lk 92-115). London ja New York: Routledge Taylor & Francis.

Vunš, M. (2021). *Vene noorte inimõiguste aktivism Eestis*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.

LISAD

Lisa 1. Nõusolekuvorm uurimuses osalejatele

Tere!

Olen Marta Vunš, Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi ajakirjanduse ja kommunikatsiooni magistrant. Pöördun Sinu poole palvega osaleda minu magistritöö uuringus intervjueeritavana.

Magistritöö on osa rahvusvahelisest uuringuprojektist „Post-migrant voices in Sweden, Germany and Estonia“ ja seda rahastab Foundation for Baltic and East European Studies (Rootsi).

Uurimisprojekti eesmärk on kirjeldada rändetaustaga elanike ja nende järeltulijate kogemusi ja suhet meediaga, võimalusi ja soovi osaleda avalikus arutelus ning seda mõjutavaid tegureid.

Täpsemalt on magistritöö eesmärk on tundma õppida Eesti vene rahvusest või venekeelsetest kodudest pärit (sotsiaal)meediasisuga tegelevate noorte meediakasutust. Konkreetsemalt huvitavad küsimused: 1) kuidas suhtuvad vene noored arvamuse avalikku väljendamisega meedias, milliseid riske ja võimalusi tunnetatakse; 2) millised on vene noorte meediatarbimise harjumused; 3) kuidas ja millistel eesmärkidel vene noored meediat kasutavad; 4) millised muutused või arendused meedias paneks vene noori rohkem avalikult sõna võtma; 5) vene noorte enesetunne Eesti ühiskonnas. Uuringu läbiviimine on oluline, sest teadaolevalt ei ole teemat varem sel tasemel uuritud ning oluline on täita lünk, et mõista vene noorte mõtte- ja käitumismustreid.

Uuringu tarbeks viiakse läbi intervjuud vene noortega. Intervjuud võimaldavad mõista intervjueeritavate mõtteid, uurida neid põhjalikumalt, küsida lisaküsimusi ja mõtestada nende tõlgendusi.

Intervjuu kestab kuni poolteist tundi ja see toimub Zoomi keskkonnas või päriselus kokkulepitud ajal. Uuringus osalemine on vabatahtlik, seega on intervjueeritaval õigus uuringus osalemisest loobuda igas uuringu etapis.

Intervjuu sisu analüüsitakse helisalvestise üleskirjutuse (transkriptsiooni) kaudu. Intervjuude üleskirjutusi säilitatakse parooliga kaitstult Tartu Ülikooli serveris ja neid näevad ainult magistritöö autor Marta Vunš ja tema juhendaja professor Triin Vihalemm. Transkriptsioone säilitatakse viis aastat. Intervjuude üleskirjutusi luues jäetakse välja intervjueeritud isiku nimi ning kõik teda identifitseerida võimaldavad andmed, samuti asendatakse vajadusel intervjueeritava poolt mainitud kolmandate isikute nimed. Uuringu tekstis kasutatakse lühikesi väljavõtteid

intervjuude üleskirjutistest, kuid ei mainita intervjuueeritava nime ega muud identifitseeritavat informatsiooni. Minu magistritöö ilmub 2024. aasta juuni alguses ja pärast kaitsmist on see elektrooniliselt kättesaadav Tartu Ülikooli raamatukogu andmebaasis D-Space.

Nõusolek:

Mind on informeeritud ülalmainitud uuringust: ma olen teadlik uuringu eesmärgist, andmekogumise meetodikast, andmete kasutamise ja säilitamise põhimõtetest. Kinnitan oma nõusolekut uuringus osalemiseks allkirjaga. Tean, et uuringu käigus tekkivate küsimuste ja võimalike probleemide kohta saan mulle vajalikku täiendavat infot uuringu teostajalt.

Luban kasutada oma intervjuu anonümiseeritud teksti uuringuks

/allkiri/

Kuupäev

Uuritavale informatsiooni andnud isiku nimi: Marta Vunš, Tartu Ülikooli tudeng.

kontaktandmed

Magistritöö juhendaja: professor Triin Vihalemm, *kontaktandmed*

Uuringu teostaja:

/allkiri/

kuupäev

Lisa 2. Lihtsustatud algne koodiskeem

How young Estonian Russian-speakers use media in the context of Russia-Ukraine war?

Media use

Local media used; foreign media used; social media platforms

Information-seeking

Specific information sought and interests; sources relied upon; motivations for seeking information; cases of avoiding information

Media-related attitudes

General attitudes toward local media coverage; what needs to improve and what is missing; attitudes toward coverage of the war; trust in media sources; comparisons with foreign media

How young Russian-speakers perceive and use the media as a channel for exercising their social agency?

Motivations for public speaking

Motivations for speaking publicly; speaking publicly about Russia-Ukraine war; inspiration and role models; audience perception; feedback

Strategies for media engagement

Approaches to using media for social agency; types of messages conveyed

Russian-speaking voices

Suggestions and the need for making the Ru voice heard; societal approach or media-technical approach

Perceived opportunities

Opportunities to make a difference; obstacles; not seeing the wanted impact

How the Russia-Ukraine war context impacts their media use as a citizen, their public speaking?

War impact on media use

Changes in media consumption; reliance on media during the war; attitudes toward war coverage

Subjective well-being

Emotional impact of the war; impact on Russian-speaking population in general; fear to speak out; being part of the Russian-speaking community in Estonia; self-definition vs external definition; thoughts on the future

Relationships in war context

Impact on relationships with older family members; impact on relationships with others in general

Lisa 3. Intervjuukava eesti keeles

Sissejuhatav osa

- Räägi palun veidi endast – millega tegeled, kust oled pärit? (lisaks vanus, töö, haridustase jm)

Isiklik meediakasutus

- Milliseid meediakanaleid ja väljaandeid Sa jälgid? (kohalikud ja muud)
- Milliseid meediakanaleid ja väljaandeid Sa usaldad?
 - Milliseid ei usalda?
- Millistest meediaväljaannetest ja -kanalitest tunned meediamaastikul puudust? Miks?

Sisuloome (kui tegeleb)

- Millist meediasisu lood?
 - Kellele? Millistes kanalites? Millistel teemadel?
 - Mida sa tahad oma tegevusega saavutada? Miks on see oluline sinu jaoks?
 - Kust oled ammutanud inspiratsiooni ja motivatsiooni rääkimaks nendel teemadel?
- Mis inspireerib Sind avalikult sõna võtma?
- Millised on Sinu suurimad väljakutsed sisu loomisel?
- Kui palju oled kajastanud teemasid, mis puudutavad Eestis elavaid venelasi?
 - Kui on kajastanud: kuidas oled neid teemasid kajastanud? Kes on saanud sõna Sinu lugudes? Millist sihtrühma pidades oled neid lugusid kirjutanud?
 - Kui ei ole: millega Sinu arvates selliste teemade kajastamisega tuleks arvestada, kui lood sisu eestlastest auditooriumile? Aga kui lood sisu venekeelsele auditooriumile?
- Kuidas on mõjutanud Sinu sisuloome avalikku arutelu? Kuivõrd ja millisena näed ise oma tegevuse mõju?

Tagasiside

- Millist tagasisidet oled enda loodud sisuloomele saanud? Kellelt?
- Kuidas erineb eestlaste ja venelaste tagasiside? Millised rühmad veel eristuvad vastuvõtu põhjal?

Avalik sõnavõtt

- Kui palju oled Sa meedias sõna võtnud? Millistel teemadel?
- Kelle arvamusel on Sinu arvates meedias enim esindatud? Miks Sa nii arvad?
- Kui palju pakub meedia vene emakeelega noortele huvitavaid arutelusid ja teemasid?
- Mis on Sinu arvates põhjusteks, miks vene noored saavad meedias vähe/palju sõna?
- Millised ühiskonna rühmad saavad meedias Sinu arvates vähe või üldse mitte sõna?
- Mis toonil Sinu arvates räägitakse Eesti meedias venelastest?

- Kuidas saaks Sinu arvates venekeelse elanikkonna häält meedias kuuldavamaks muuta? Kas see oleks vajalik Sinu arvates?
- Kui palju saavad Sinu arvates meedias sõna erinevate ühiskondlik-poliitiliste arvamustega rühmade esindajad?

Sõja mõju avalikule sõnavõtule

- Millist mõju on Vene-Ukraina sõda avaldanud Eestis elavale vene kogukonnale?
- Kuidas on sõda Ukrainas ja maailmas valitsevad poliitilised pinged mõjutanud Eestis elavate venelaste avalikku sõnasaamist?
- Milliseid arvamusi Vene-Ukraina sõja kohta on kohalikus meedias rohkem esile kerkinud? Milliseid vähem?
- Mil määral oled ise avalikult sõna võtnud seoses Vene-Ukraina sõjaga? Kuidas on sõda mõjutanud Sinu avalikke väljaütlemisi?
- Kuidas on Vene-Ukraina sõda mõjutanud Sinu suhtlust teiste inimestega? Kellega ja mil moel?

Tulevikuvaade

- Millisena näed elu Eestis lähiaastatel? Nt läheb paremaks, halvemaks, ei muutu?
 - Miks?
- Kuidas mõjutavad Sind suured muutused ühiskonnas? Kuidas Sa neisse suhtud? (rohepööre, digiteenused, tarbimise- ja elustiili muutus, täiendõpe jms)

Enesetunne Eesti ühiskonnas

- Kuidas Sa tunned end Eesti ühiskonnas?
 - Millega oled Eesti ühiskonnas rahul?
 - Millega Sa pole Eesti ühiskonnas rahul?
- Kuivõrd tunned, et Sul on võimalus ühiskonnas toimuvat mõjutada?
 - Kuivõrd tunned, et suudad Eestis oma eesmäärke saavutada?
- Kuivõrd tunned, et Eestis on inimestel võrdsed võimalused?
 - Kui ei tunne, et on võrdsed võimalused: mis, kes ja kuidas takistab?
- Kas sa näed oma tulevikku Eestis? Miks?
 - Mida Sa hindad Eestis elamise juures kõige rohkem?
 - Mida Sa muudaksid Eesti ühiskonnas, kui Sul oleks piiramatud võimalused?
- Kuidas suhtutakse Sinu arvates Eestis elavatesse venelastesse?
 - Mil määral tunned, et Eestis venekeelsesesse kogukonda kuulumine mõjutab Sind ja Sinu tegemisi?

Lõpetuseks

- Kas midagi olulist on Sinu jaoks nende teemadega seotud, mida ma ei osanud küsida?

Lisa 4. Intervjuukava vene keeles

Вводная часть

- Расскажи, пожалуйста, немного о себе – чем занимаешься? (место жительства, возраст, образование)

Использование СМИ

- За какими СМИ и публикациями ты следишь? (местные и заграничные)
- Каким СМИ и публикациям ты доверяешь?
 - Каким не доверяешь?
- Каких СМИ и публикаций по твоему не хватает на медиа-сцене? Почему?

Создание контента (если задействован)

- Какой медиаконтент ты создаешь?
 - Для кого? На каких каналах? На какие темы?
 - Чего бы ты хотел достичь своей деятельностью? Почему это важно для тебя?
 - Откуда ты берешь вдохновение и мотивацию для обсуждения этих тем?
- Что вдохновляет тебя выступать публично?
- Какие у тебя самые большие сложности, препятствия при создании контента?
- Сколько ты освещал темы, волнующие русских, проживающих в Эстонии?
 - Если освещал: как ты освещал эти темы? Кто говорил в твоих историях? Для какой целевой группы ты делал эти истории?
 - Если нет: По твоему мнению, что следует учитывать при освещении подобных тем при создании контента для эстонской аудитории? А если создавать контент для русскоязычной аудитории?
- Насколько и как твой контент влияет на общественное обсуждение? Насколько и каким ты видишь эффект этой работы?

Обратная связь

- Какие отзывы ты получал о своем контенте? От кого?
- Чем отличаются отзывы эстонцев и русских? Какие еще группы выделяются по приему?

Публичное выступление

- Насколько и часто ли ты выступаешь в СМИ? На какие темы?
- Чьи мнения, по твоему, наиболее представлены в СМИ? Почему ты так думаешь?
- Предлагают ли СМИ русскоязычной молодежи интересных дискуссий и тем?
- Каковы, по твоему мнению, причины того, что русскоязычную молодежь мало/много видно в СМИ?

- По твоему мнению, какие группы общества мало или вообще не имеют права голоса в СМИ?
- На каком тоне, по твоему мнению, эстонские СМИ говорят о русских?
- Как сделать голос русскоязычного населения более слышимым в СМИ? На твой взгляд, нужно ли это?
- Как ты думаешь, насколько представители групп с разными социально-политическими взглядами имеют право голоса в СМИ?

Влияние войны на публичные выступления

- Какое влияние оказала война в Украине на русскоязычных людей, проживающих в Эстонии?
- Как война в Украине и политическая напряженность в мире повлияли на публичное самовыражение русскоязычных, живущих в Эстонии?
- Какие мнения о войне в Украине наиболее слышны в местных СМИ? Какие меньше?
- Сколько ты публично говорил о войне в Украине? Как война повлияла на твои публичные выступления?
- Как война повлияла на твое общение с другими людьми? С кем и каким образом?

Взгляд на будущее

- Какой ты видишь жизнь в Эстонии в ближайшие годы? Например, становится лучше, хуже, не меняется? Почему?
- Как серьезные изменения в обществе влияют на тебя? Как ты к ним относишься? (зеленый переход, цифровые услуги, изменение потребления и образа жизни, непрерывное образование и т. д.)

Жизнь в эстонском обществе

- Как ты чувствуешь себя в эстонском обществе?
 - Что тебя устраивает в эстонском обществе?
 - Что тебя не устраивает в эстонском обществе?
- Насколько ты чувствуешь, что у тебя есть возможность влиять на то, что происходит в обществе?
 - Насколько ты считаешь, что можешь достичь своих целей в Эстонии?
- По твоему мнению, имеют ли люди в Эстонии равные возможности?
 - Если нет равных возможностей: что, кто и как этому мешает?
- Видишь ли ты свое будущее в Эстонии? Почему?
 - Что ты больше всего ценишь в жизни в Эстонии?
 - Что бы ты изменил в эстонском обществе, если бы у тебя были неограниченные возможности?
- Как, по твоему мнению, в Эстонии относятся к русскоязычным, проживающим в Эстонии?

- В какой степени, по твоему мнению, принадлежность к русскоязычному сообществу Эстонии влияет на тебя и твои действия?

Завершение

Есть ли еще что-то важное для тебя по этой теме, о чем я не спросила?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Marta Vunš**,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „**Eesti venekeelsete noorte meediakogemused ja avalik eneseväljendus Ukraina sõja kontekstis**“, mille juhendaja on **Triin Vihalemm (PhD)**, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marta Vunš

28.05.2024